

նաեւ իտալիան, ան ալ հետեւելով Ճարոնի օրինակին յարձակեցաւ Եթովպիոյ և Ալպանիոյ պէս փոքր ու անպաշտպան երկիրներ և նուաճեց զանոնք, գործածելով գիտութեան հնարած ամենէն անմտորգկային զէնքերը: Սպանիա եղաւ եղբայրառպան ողբերգութեան թատրոն ու գերմանական արգիական զէնքերու փորձարկութեան մարզադաշտը:

Երկրորդ աշխարհաւեր պատերազմին սկզբնաւորութեան, նախ Աւստրիա, ապա Զետսուաւաքիա, Միւնիխի զաւոյճ հաղթանքան Գերման կրունկներու տակ: Մեծ ազգերու բարձր քաղաքականութեան զոհ ըլլալու տկարութիւնով միայն յանցաւոր էին այս ազգերը: Ապա Տանիմարքա, Նորվեգիա, Հոլանտա և Պիլճիգա ինկան յաջորդաբար: Ասոր հետեւեցաւ Վոլթէրներու և Ռուսոներու, Եւրոպական քաղաքակրթութեան Բրեքմի ջահակիր երկրին անպատուաբեր անկումը, Տէօնքէրքի ողբերգութիւնը և Անգլիոյ հերոսական դիմադրութիւնը: Կարկ չեմ տեսներ անդադառնալու Բոլոնիոյ աղէտին և Պալքաններու նուաճման: Ժանրամասնութիւններ որոնք մեր բոլորին մտքին մէջ թաքնու են: Եւրոպա վերածուեցաւ մեծ ճակատամարտերու կրկնէսի մը և մենք ականատես եղանք պատմութեան աննախընթաց արեան բաղնիքին ուրուն ընթացքին գիտութեան բոլոր ուժերն ու կարելիութիւնները թուաբանական ճշգրտութեամբ կիրարկուեցան քակելու և կործանելու քաղաքակրթութեան բախիքները:

Ծ. ՇԵՕՂՄԷԼԵԱՆ

(Մոսկուա յաւերտիւս)

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

ՍԿԻԶԲԷՆ ՄԻՆԶԵԻ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ

(ՀԱՄԱՌՈՑ ՑՍՍՌԻԹԻՒՆ)

(ՇԱՐՈՒՆԱԳՈՒԹԻՒՆ ՆԱՌՈՐԴ ԹԻՒՆԷՆ)

Այս միջանկեալ բացատրութեան վերջ սկսինք քննել Երաժշտութեան այդ երկու գլխաւոր ճիւղերուն դիրքերը միմեանց հանդէպ:

Ա. — Արեւելեան Երաժշտութիւնը Արեւմտեան տկնոցով դիտելով կը տեսնենք թէ՛ ան ալ ունի իւր երկու mode-երը. (rassus) sol-ով վերջացողները majeur են իսկ la-ով (seuկեան) վերջացողները mineur. Բայց fa naturel վերջացողն ալ կայ որ արեւմտեանի fa majeur-ն է և կը կոչուի Անկմաւաւան. իսկ sol վերջացող mineur-ն ալ որ արեւմտեան sol mineur-ն է՝ կը կոչուի Նեմաւկեան, սա տարբերութեամբ որ թէ՛ ելած ատեն և թէ՛ իջած ատեն sensible չի գործածեր, իր վերջաւորութեանն զատ: Եւ այս երկու mode-երն ալ tierce-ներու կանոնը նոյնութեամբ կը պահեն: Բացառաբար tierce augmentée և seconde mineur-ով վերջացող minuer-ներ ալ կան որոնք ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ իրենց զրացի majeur harmonique-ներու վերին tétracorde-ները:

Բ. — Արեւելեան Երաժշտութիւնը որ, ինչպէս ըսինք, անգիր է՝ չունենալով gamme-երու գրութիւնը, իր եղանակները (tonalité) նախերգանքներով (introduction կամ prélude) կը յիշեցնէ, զոր օրինակ. որեւէ մի եղանակ մ'ըկէ կը սկսի, իր սահմանին մէջ թ'ն կիսաձայներ կը գործածէ և մ'ը կը վերջանայ, վայրկեանապէս կ'իջանակէ և զաղափարը կստայ երգութիւնը եղանակին: Սովորաբար այս նախերգանքները նուազ-ներն են որ կը կիրարկեն երգիչ խումբին սկսումէն առաջ, առաւել կամ նուազ ընդ-լայնուած որոնք եթէ մէկ նուագի կողմէ կը գործադրուին՝ կը կոչուին Թաւսիմ, իսկ եթէ խմբական նուագներով՝ կը կոչուին

Քեթեվ: Արեւելեան եղանակներն ալ ունին, իբր հանգրուան, իրենց harmonique ձայները. անոնք ալ կը դիմեն իրենց tierce-ներուն, quinte-ներուն ևն. հանգչելու համար և իրենց սահմանին պահանջած եղանակաւորումը կատարելէ յետոյ կը վերջանան իրենց tonique-ին վրայ:

Գ. — Արեւելեան ձայներն ալ երկու-քով բաժանուած են ընդհանրապէս. սաւայն, կան եղանակներ որոնք կը պահանջեն իրենց բնորոշելի՝ ձայները որոնք naturel-էն քառորդ ձայն պակաս կը հնչուին. և ան հոս է որ յառաջ կուգան enharmonique քառորդ ձայները ետեւի կողմած. օրինակ համար, Սապա եղանակը ré-ի տեղ do $\frac{3}{4}$ կը պահանջէ իր նշանաւորները բնորոշելու համար եւ որովհետեւ քառորդ ձայնի նշաններ Արեւմտեանի մէջ ալ գոյութիւն ունին, ուստի ré naturel-ը քիչ մը թոյլ հնչեցնելով կամօքորդելով է որ ձեռք կը բերուի. լարաւոր նուազները միայն կրնան արտաբերել պահանջուած աստիճանը իսկ ձայնակաւն արտաբերումը վարժութեան պէտք ունի. թէեւ մեզ ձայնոց համար իբր արեւելեան ազգ, սովորական բան է, ի մէջջայտը, իմանալ «Փառք ի բարձունս» եկեղեցիներու մէջ, առանց անդրադառնալու թէ ո՞ր note-ն է անոր մեղամազնոտութեան շարժառիթը կազմաւորը (*). և ընդհանրապէս մեր բոլոր Գ-կ. Վառ ձայնի եղանակներուն այդ նկարագիրը տուողը նոյն այդ do $\frac{3}{4}$ -ն է, փոխառակ ré naturel-ի: Սկիսեալ եղանակն ալ ունի իր enharmonique-ները do, si, do, ré-ի $\frac{3}{4}$ ձայններու կիրարկութիւնը որ միեւնոյն աստիճանի մը պատրանքը կուտայ: Եւ տակաւին ուրիշներ ալ, մանաւանդ mineur վերջաւորութիւններու մէջ seconde-ը շատ կը մօտենայ tonique-ին: Եւ երբ կ'ըսեն Արեւելեանը թոյլ է և մեղամազնոտ, պատճառը անոր քառորդ ձայներն են որոնք սակայն, ամէն եղանակի մէջ քայտութիւն չունին: Արեւմտեանը եւ ունի այդ մասնիկը բայց չի կրնար արժեցնել: Գիտենք թէ քնադէտներ ինք comma-ներու բաժնած են խաբաքանչիւր ձայն, բայց երբ diatoni-

que կ'ըսեն և երկուքի կը բաժնեն, ո՞ւր կ'երթայ $\frac{1}{2}$ մասը՝ ձայնին, զորս եթէ քով քովի բերենք՝ իւրաքանչիւր gamme-ի մէջ գրեթէ ամբողջ ձայն մը կը կորսուի: Այս կէտին բացատրութիւնը մեզի շատ հեռուները պիտի տանէր որ մեր նպատակէն դուրս է. միայն աւելորդ չեմ նկատեր յայտնել թէ՝ ժամանակին ժէզուիթ միաբանութեան միջանի տաղանդաւոր երաժիշտ միաբաններու հետ երկարօրէն տեսակցած և սա եղբակացութեան յանգած ենք թէ՝ ձայները ճիշդ բաժանումով՝ պէտք է ըլլային երեքով բաժանական. սակայն, այդ պարագային ալ հարկ պիտի ըլլար վեր ի վայր շրջել harmonie-ի կանոնները. բան մը եւս երեւեակայութիւնին իսկ ստրապի կ'աղագէ երաժշտութեամբ զբաղողին:

Դ. — Արեւելեան եղանակներն ալ կը դիմեն իրենց զրացի եղանակներուն (ton voisin), եւ կը վերադառնան եւ երբեմն ալ բնորոշին կը փոխանցուին անոնց: Այդ տեսակէտով շատ հոխ է Արեւելեան երաժշտութիւնը և monotonie-ն բնաւ գոյութիւն ունի անոր մէջ: Յաճախակի փոխելով note modale-ները կը մտնէ դրացի սահմաններէ ներս, կը համեմէ իր բուն եղանակը անոնցմով և կամ կը պատուաստէ զրացի ճիւղերով և կը ստանայ տարբեր արդիւնք: Օրինակ մը տանք. Հինազ եղանակը որ ré mineur-ն է արեւմտեանին, իր եղանակաւորման ընթացքին շատ ճարտար դարձուած քներով իր quinte-ը tonique կը դարձնէ և կը սկսի այս անգամ իր քտորին tétracorde-ի եղանակաւորումը հինգ աստիճան բարձրէ կատարել՝ վերին tétracorde-ին վրայ և աստիճանաբար իջնելով կը վերջացնէ նախորդ քտորին tétracorde-ի tonique-ին վրայ, tierce augmentée և seconde mineur-ով և անունն ալ կը փոխուի Եհննազի: Այս միեւնոյնը կ'ըլլայ նաև Հիւսեյնի եղանակին մէջ ալ, երկուքն ալ mineur, բայց այս վերջինը բնական tierce mineur վերջաւորութեամբ: Եւ այսպէս շատ եղանակներ modular կրնան ըլլալ:

Պիտի նաքցուի անշուշտ, թէ որոնք են Արեւելեան երաժշտութիւնը արտայայտող ձայներն աւ եղանակները:

Արեւմտեան երաժշտութեան ձայնաստիճանները Ս. Ամբրոսիոսի շրջանէն կը

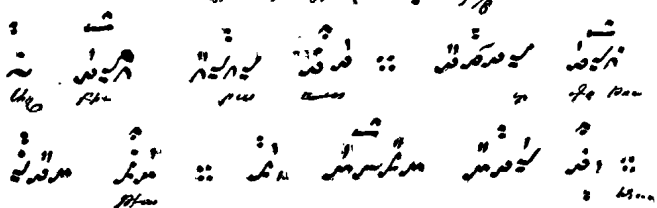
(*) Հետաքրքրազգիքն երբեմն զիստի կ'աւանդէ կամ օրիկ եւ զգաք օտարերայնութիւնը:

սկսին ընծայինն որուն վրայ Գրիգորեան շրջանին tétracorde մ'աչ աւելնալով կը հասնի մինչև իր ութերորդ աստիճանը, octave-ը, նոյնն է նաև հինաւորաց Արեւելեան Երաժշտութեան մէջ, բայց ո՛չ gamme-ական գրութեամբ, այնպէս որ ըն, mi, fa, sol եւայլնի համապատասխանող ձայները երաժշտական սանդղախի մը աստիճանները չեն, այլ ուրոյն ձայներ եւ եղանակներ, տարբեր աստիճանամբ՝ թէ՛ ton եւ թէ՛ tonalité-ներ են. որոնք կը սկսին նոյնպէս Սեկեանով որ ըն է, Աեփրան որ mi-ն է, Աւաֆ fa, Բաս sol, Տիւկեան la, Սեկեան si, Զարկեան do, Նկվա բարձր ըն. շարունակելով աւելի բարձրները Հիւսիսի mi, Էվին fa, Կեր-սանիք sol, Մուհայեթ la, Թիզ Սեկեան si, Թիզ Զարկեան do են. մարդկային ձայներ մինչև այս բարձրութեամբ չկարենալով խմբորդել, տխրազօնէն երգու կամ երեք աստիճան վար transposer քնելով tonique-ները, կը կատարեն exécution-ը, Կրսածայ-ներն աչ նոյնպէս ինքնուրոյն եղանակներ են. Բես Հիսար ré dièse, Բես Անկմ mi (d.), Կեվեթ fa (d.), Աերկիլի sol (d.), Քիւրթ la (d.), Պուսիլի si (d.), Հինազ do (d.), Հիսար ré (d.) բարձր, Անկմ mi (d.) բարձր, Մուհաթ fa (d.) բարձր, Եհնիազ sol (d.) բարձր:

Ժանր, միջակ եւ թեթեւ ընթացքով. բայց, մտային զօրաւոր կարողութիւն կը պահանջէ այդ բաղադրանքը ճշգրտութեամբ ի գործ դնելը երկարաշունչ չափերու մէջ. զոր ուրինակ. Տեվրի Հինի 14 բաղադր (զարդ) ունի, Տեվրի Բեվան 26 բաղադր, Խաճիճ 32, Սազիլ 48, Անգիթ 60, Զարդի Ֆերի 88 են: Մինք աւելի փոքր եւ յաճախ զոր. ժամականներու մոտին զազափար մը տալու համար մէջ բերենք Տիւրք ուսուցը որ 4/4 եւ 3/4 չափերը կը ներկայացնէ արեւմտեանին. Իւրիւր Սեմայի-ն որ 3/4 եւ 6/8, Հինի-ն 7/8 են: Զմոռնանք ըսել թէ այս բոլորը Հայ Զայնագրութիւնն է որ իւրոյ կ'ընծայէ իր յօթեփն եւ ժամաւոր նշաններով. այս մասին ալ կ'արժէ օրինակ մը տալ. եւ շեշտել ընդհանուր անտարբերութիւնը զոր ցոյց կուտան, մեր հոգեւոր իշխանուած թենէն սկսեալ մինչև ամենայնաւ սկսնալ կը, հանդէպ մեր ազգային գեղարուեստին եւ փառքին որ, ինչպէս վերեւ ըսինք, կըրնայ ամենայն զիրութեամբ ներկայացնել որն է երաժշտութիւն: Եղաւ ժամանակ մը որ նախատեղու համար զայն Մեհնետկան Նշանագիր անուանեցին, առանց մտածելու թէ մեզմէ շատ յառաջդէմ ազգեր ալ չունին եւ գերին են Լատին հասարակաց

(ԲԶ.) Կրսածայի Ելուստով
Երկուսի (աւելի) 5/8

Երաժշտ. Երաժշտ.

Սիւնգիլի la (d.) բարձր, Թիզ Պուսիլի si (d.) բարձր, Թիզ Հինազ do (d.) բարձր են: Եւ որովհետեւ ասոնց ամէնն ալ տարբեր ձայներ կամ եղանակներ են, հետեւաբար chromatique-ի կամ accidental-ի տաղաւակն ալ չունին:

Ե. — Արեւելեան Երաժշտութիւնն աչ ունի իր rythme-ն ու չափերը (Ուսուց), զորս կ'արտայայտէ ձեռքի բաղադրանքով:

Երաժշտութեան:

Ուսուց, ամփոփելով սոյն, գեռ եւ հաս մասնաւոր, տեսութիւնը Երաժշտութիւն կոչուած կրաշալի արուեստին, ըսենք թէ՛ առ նիկա՝ սկիզբ առած ըլլալով Փոքր Ասիոյ կոչա հողերուն, բնական գեղեցկութիւններուն, զիւրիւր ներշնչութեամբ ազդեացուցեալ տակ, բնականաբար. իբրեքերն ալ պիտի կրէին իրենց մէջ անխառնափն լիօրէն արեւելեան գունապնդ եւ արձակ

նկարագրերը, նւ ժամանակի ընթացքին անցնելով Միջազգեպէր գանուզան ցեղերէն եւ Փիւնիկէն ալ Յունաստան եւ գէպի Արեւմուտք, պիտի ենթարկուէր նոր եւ հզօր ներգործութիւններու։ Եւ իրիւս արդիւնք տրուող Քաղաքակրթութեան, պիտի քանդակուէր անոր պատկերն ու էութիւնը նոյն իսկ կարծի մարմիններու վրայ։

Անդին, սակայն, իր բնավայրին մէջ, ճիւղերէն զրկուած իր իրանը կրկին վերընձիւղելով պիտի աճէր ու հովանաւորէր չըջնակայ ազգերն ու ցեղեր եւ թափ տալով իր յարաճուն պոռթկումին, նոյն իսկ բերանացի աւանդութեամբ, պիտի հասնէր մինչեւ մեր օրերը եւ հանգչէր Հայ Ձայնազրութեամբ ճարտարապետուած հանգստաւէտ պատուանդանին վրայ, մէկ ու կէս դարու անցեալով։

Ուրեմն, Երաժշտութեան այս երկու ճիւղերուն անցուցած չըջնակները եւ իրարմէ տարաբաժանուած կէտերը ըստ կարելւոյն պարզելով, կը կարծենք ծառայութիւն մը մատուցած ըլլալ Արեւելեան դրոշմը կրող ազգերուն, ինչպէս նաեւ մեր Հայոցս, երգերու մասին արտայայտուիլ փափաքողներուն։

Ն. Յ. ԽԻՒՏԱՎԷՐՏԵԱՆ

(ՎԵՐՁ)

Ս. ՅԱՆՈՐԻ ՆԵՐՍԷՆ

ՀԵՌԱԳԻՐ Ս. ԷԶՄԻԱՍՆԷՆ

Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտութեան օտնի եւ Ամենորի առթիւ, Նորին Ս. Օծուքիւն, Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի 7 Յունուար 1948 բուակիր հեռագիրը ուղղուած Ամեն. Ս. Պատրիարք Զօր, ի պատասխան Անոր 2 Յունուար բուակիր ճնշմանաւարկան հեռագրին։

Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարքին
Երուսաղէմի

«Սրտագին շնորհաւորութիւններս Ամենորի եւ Աստուածայայտութեան օտնորի առթիւ Զեզի, Միաբանութեանդ, Հոգեւոր դասին եւ Մեր սիրեցեալ հօտին՝ Հայրապետական օրհնութիւնս եւ բարեմաղթութիւններս։

Օրացոյցները ուղարկուեցին Նոյեմբերի 30ին»։

ԳԷՈՐԳ Զ.

Նորին Ս. Օծութիւն

ԳԷՈՐԳ Զ.

Վեհափառ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց
Էջմիածին

«Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտութեան օտնի եւ Ամենորի առթիւ, Զերդ Ս. Օծութեան կը ներկայացնեմ մեր ջերմագին շնորհաւորութիւնները, մաղթելով Զեզ մեծագոյն յաջողութիւններ յօգուտ Հայաստանեայց Մայր Եկեղեցւոյ եւ բարգաւաճութիւն Հայրենիքի փառապանծ վերելքին»։

ԿԻՒԻԵՂ Բ.

Պատրիարք Երուսաղէմի